

ADAM MAREK *

Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Warszawa, Polska

OBRONA CYWILNA JAKO ELEMENT SYSTEMU OBRONY TERYTORIALNEJ SZWECJI

THE CIVIL DEFENSE AS AN ELEMENT OF SWEDISH TERRITORIAL DEFENSE SYSTEM

ABSTRAKT: Celem artykułu jest ukazanie aspektu działania państwa szwedzkiego, przez ujęcie jego możliwości w zakresie zarządzania kryzysowego i ochrony ludności, w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej, bądź zagrożenia bezpieczeństwa państwa lecz przede wszystkim w kontekście zagrożenia wojennego czy wręcz wojny. W szczególności analizie poddana została problematyka roli podsystemu obrony cywilnej w szerszym systemie obrony terytorialnej Szwecji, z punktu widzenia zarządzania kryzysowego i ochrony ludności w czasie pokoju i w czasie wojny. Podstawowe pytania, jakie przyświecały podjętym rozważaniom, odnosiły się do kwestii realizacji założeń prowadzenia całkowitej obrony państwa w dwóch zasadniczych filarach: militarnym i cywilnym przez obronę cywilną, którego zasadniczym celem jest zapewnienie ochrony ludności cywilnej zagrożonej działaniami związanymi z: wystąpieniem sytuacji nadzwyczajnej, zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub wojny, a także działań podsystemu obrony cywilnej w sytuacji reagowania na potrzeby sfery społecznej (obywatelskiej). W toku procesu badawczego dokonano analizy miejscowych rozwiązań w zakresie współpracy sfery militarnej i cywilnej w aspekcie problematyki planowania cywilnego i koordynacji działań pomiędzy wojskowymi strukturami terytorialnej administracji wojskowej, a komórkami kierowniczymi sił obrony cywilnej oraz elementów pochodnych ze sfery organizacji pozarządowych.

SŁOWA KLUCZOWE: Obrona cywilna, obrona terytorialna, samorząd terytorialny, NGO, zarządzanie kryzysowe.

* Adam Marek, Society of Defence Knowledge, Warsaw, Poland

 <https://orcid.org/0000-0002-7111-3075> amarek.marek@gmail.com

Copyright (c) 2020 Adam MAREK. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

ABSTRACT: The main aim of this publication is the aspect of the Swedish state's of security, by including its capabilities of crisis management and civil protection in the event of a crisis situation or threat to the security of the state but primarily in the context of a threat of war or even war. In particular, the problem of the role of the civil defense subsystem in the foremost territorial defense system of Sweden was analyzed from the point of view of crisis management and civil protection in peace and during the war. The basic questions that guided the undertaken considerations referred to the issue of implementing assumptions of conducting total defense of the state in two main pillars: military and civil through civil defense, whose main goal is to ensure the protection of civilians threatened by related activities with: occurrence of an emergency situation, threat to national security or war, as well as activities of the civil defense subsystem in responding to the needs of the social (civic) sphere. In course of the research process, local solutions were analyzed in the area of cooperation between the military and civil sphere in the aspect of civil planning issues and coordination of activities between military structures of territorial military administration and management units of civil defense forces and derivatives from the sphere of non-governmental organizations.

KEYWORDS: civil defense, territorial defense, local government, NGO's, crisis management.

WPROWADZENIE

Francis Fukuyama w swym futurologicznym eseju pt. Koniec historii przedstawił poglądy, w których to państwa współzyczące w przestrzeni międzynarodowej nie będą toczyć pomiędzy sobą wojen i innych konfliktów o charakterze polityczno – militarnym, ponieważ wraz z upadkiem tzw. Żelaznej Kurtyny i komunizmu na przełomie lat 80 i 90 XX wieku nastął kres wszelkich sporów zaś społeczeństwo globalne będzie w dużym uproszczeniu żyć w harmonii w ramach demokracji liberalnej. Niestety tezy Fukuyamy zostały dość szybko zweryfikowane na niekorzyść autora. Obecnie trwająca w Syrii wojna domowa od 8 lat, będąca pokłosiem tzw. Arabskiej Wiosny Ludów, a także inne rejony zapalne jak obszar wschodniej Ukrainy, pokazuje Nam, że historia się nie skończyła a wojny w dalszym ciągu stanowią formę rozwiązywania sporów. Niestety w czasie wojen i konfliktów zbrojnych najbardziej traci ludność cywilna, bezbronna wobec skutków podejmowanych działań zbrojnych. Dlatego państwa w ramach strategii obrony narodu i państwa organizują siły obrony cywilnej, które będą w stanie nieść pomoc w wypadku wystąpienia skutków działań wojennych (bombardowanie, ostrzał artyleryjski etc.). Współczesne konflikty zbrojne dobitnie pokazują, że takie struktury są dalej potrzebne w celu realizacji zadania ochrony ludności w czasie wojny.

W ostatnim czasie w Polsce rozgorzała debata nad reformą obecnego systemu obrony cywilnej, który *de facto* istnieje w przestrzeni teoretycznej. Jego konsekwentny proces erozji zapoczątkowanej po 1989 roku doprowadził do stanu obecnego, który to unaoczniał raport Najwyższej Izby Kontroli ze stycznia 2019 roku. W raporcie stwierdzono, że: (...) W Polsce nie funkcjonuje skuteczny system ochrony ludności. Organy odpowiedzialne za realizację zadań z zakresu zarządzania kryzysowego oraz obrony cywilnej nie stworzyły adekwatnych do występujących zagrożeń struktur, nie wdrożyły skutecznych procedur oraz nie zapewniły niezbędnych zasobów, umożliwiających właściwe zarządzanie w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych (...)¹. Obecnie w trakcie procesu legislacyjnego procedowany jest nowy projekt aktu prawnego, mającego na celu głęboką reformę obecnego stanu rzeczy². Jednakże biorąc pod uwagę polskie podwórko warto przy okazji zwrócić uwagę na funkcjonujące rozwiązania z zakresu organizacji i funkcjonowania obrony cywilnej w krajach o zbliżonym położeniu co Polska. Rozwiązania państwa szwedzkiego w tym aspekcie mogą posłużyć do analizy i posłużyć za punkt odniesienia dla Nas.

ISTOTA OBRONY CYWILNEJ

Koncentrując się na problematyce, dotyczącej kwestii funkcjonowania systemu obronnego w państwie szwedzkim, należy zwrócić szczególną uwagę na aspekt działania państwa, przez ujęcie jego możliwości w zakresie zarządzania kryzysowego i ochrony ludności, w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej, bądź zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub w czasie wojny. W tym względzie bardzo ważną rolę w systemie obrony terytorialnej państwa szwedzkiego odgrywa obrona cywilna w ujęciu zarządzania kryzysowego i ochrony ludności w czasie pokoju i w czasie wojny.

Z punktu widzenia definicji, obrona cywilna (OC) jest to nic innego jak zbiór elementów wewnętrznie połączonych którego zasadniczym dążeniem jest zapewnienie ochrony ludności, zakładów pracy i urządzeń użyteczności publicznej, dóbr kultury materialnej, ratowanie i udzielanie pomocy poszkodowanym w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa

¹ *Polska nie ma skutecznego systemu ochrony ludności - wnioski*, Najwyższa Izba Kontroli, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/polska-nie-ma-skutecznego-systemu-ochrony-ludnosci.html> (dostęp: 06.08.2019).

² J. Raubo, *OCK doczeka się przełomowych zmian? Jest projekt MSWiA*, InfoSecurity24, <https://www.infosecurity24.pl/ock-doczeka-sie-przelomowych-zmian-jest-projekt-mswia> (dostęp: 06.08.2019).

lub w czasie wojny oraz współdziałanie w zwalczaniu skutków klęsk żywiołowych i katastrof naturalnych³.

ZADANIA I ZASADY ICH REALIZACJI

W ujęciu szwedzkim aspekt OC określa się jako działania społeczne, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony ludności. Wartą do analizy zjawiskiem jest kwestia realizacji zadań z zakresu obrony cywilnej, w których to ciężar wykonania powierzonych zadań spoczywa na organizacjach społecznych. Otóż, działania te są prowadzone za pomocą zasobów krajowych (rezerw strategicznych), zarządzanych przez państwo jako *force provider* (dysponent sił i środków), których funkcję *force usera* (podmiotu wykonawczego) pełnią organizacje społeczne, ściśle współdziałając z władzami lokalnymi. W tym zakresie rolą państwa jest planowanie przedsięwzięć ze sfery obrony cywilnej (*force planner* – funkcja planistyczna) oraz nadzór i kontrola nad procesem działań, wykonywanych przez podmioty społeczne. Szwedzka obrona cywilna to także działania, które umożliwiają spójne i optymalne realizowanie założeń prowadzenia obrony totalnej państwa w dwóch zasadniczych filarach: militarnym i cywilnym. W związku z tym podsystem obrony cywilnej w Szwecji opiera się na trzech zasadach:

- zasadzie odpowiedzialności: organ administracji publicznej, który jest odpowiedzialny za działalność w warunkach normalnego funkcjonowania, winien być odpowiedzialny i ponosić konsekwencje za działania prowadzone w sytuacji nadzwyczajnej,
- zasadzie równości: w miarę możliwości ćwiczenia powinny być organizowane w taki sam sposób aby oddawały realizm sytuacji awaryjnych w rzeczywistości,
- zasadzie bliskości: sytuacje nadzwyczajne powinny być „obsługiwane” na możliwie jak najniższym poziomie struktur administracji publicznej⁴.

W sferze odpowiedzialności państwa aspekt planowania cywilnego w sytuacjach nadzwyczajnych, jako powinności przypisanej do władz krajowych, jest obsługiwana przez trzy różne szczeble administracji publicznej–krajowy (państwo), regionalny (hrabstwo)

³ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, wydanie szóste, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s. 79.

⁴ Opracowano na podstawie danych zawartych na stronie Komisji Europejskiej: http://ec.europa.eu/echo/files/civil_protection/vademecum/se/2-se-1.html (15.04.2019).

i lokalny (gmina). Na poziomie krajowym szwedzki system gotowości na wypadek sytuacji nadzwyczajnej opiera się przede wszystkim na zasadzie odpowiedzialności, co oznacza, że każdy podmiot administracji publicznej (rządowej, samorządowej i państwowej) jest zobowiązany do realizacji przedsięwzięć związanych z obroną cywilną. W tym zakresie ustawa o ochronie ludności z 2002 r. określa zadania i cele, związane z procesem planowania cywilnego w sytuacjach nadzwyczajnych w czasie pokoju, tj.:

- zminimalizowania ryzyka i powstałych skutków sytuacji nadzwyczajnych,
- zwiększania i wzmacniania gotowości społecznej na sytuacje nadzwyczajne⁵.

Na poziomie ministerialnym Ministerstwo Obrony ponosi ogólną odpowiedzialność polityczną za szwedzkie cywilne planowanie kryzysowe (CEP). Celem zapewnienia, iż szwedzkie urzędy rządowe posiadają skoordynowane możliwości radzenia z sytuacjami kryzysowymi międzysektorowymi, funkcjonuje Sekretariat ds. koordynacji Zarządzania Kryzysowego, działający w ramach urzędów ministerialnych, jest odpowiedzialny za zabezpieczenie realizacji zadań danego ministerstwa z zakresu zarządzania kryzysowego i obrony cywilnej. Zarządzanie kryzysowe w biurach rządowych opiera się na wspólnym podejściu międzysektorowym, gdzie, zgodnie z zasadą odpowiedzialności, każde biuro rządowe jest odpowiedzialne za planowanie i radzenie sobie z powstałą sytuacją kryzysową we własnym obszarze odpowiedzialności.

Szereg władz publicznych jest reprezentowanych w każdym obszarze koordynacji (np. Szwedzka Administracja Drogowa, Szwedzka Agencja ds. Ochrony Ludności (MSB), Szwedzka Agencja Poczta i Telekomunikacyjna). Ich zadaniem jest koordynacja działań mających na celu zmniejszenie podatności na zagrożenia i zwiększenie możliwości zarządzania kryzysowego w powierzonych obszarach odpowiedzialności. Ich zadaniem jest ponadto koordynowanie działań oraz zapewnienie wymiany informacji z sektorem biznesu, gminami i władzami poszczególnych hrabstw. Wszystkie szwedzkie władze są zobowiązane do przeprowadzania analiz ryzyka i podatności na zagrożenia we własnych obszarach odpowiedzialności sektorowej celem wzmocnienia ich własnych i ogólnokrajowych zdolności zarządzania kryzysowego.

⁵ Ustawa z marca 2002 r., o ochronie ludności, Riksdag, Stockholm 2002 (2002/03:119).

Na poziomie regionalnym władze wykonawcze hrabstw (zarząd hrabstwa) są odpowiedzialne za koordynację działań związanych z planowaniem cywilnym w sytuacjach kryzysowych, takich jak ćwiczenia, analizy ryzyka i podatności na zagrożenia oraz działania, dotyczące kwestii rozliczeń finansowych między partnerami publicznymi i prywatnymi. Są również odpowiedzialni za bezpieczeństwo i rozważenie ryzyka związanego z planowaniem przestrzennym. Władze wykonawcze hrabstw również koordynują odpowiednie działania z odpowiednimi podmiotami (m.in. wojskowymi w terenie, przede wszystkim z lokalnymi oddziałami Hemvarnet) w celu utrzymania poziomu odpowiedzialności w czasie kryzysu i ponoszą ogólną odpowiedzialność za zgłaszanie potrzeby wsparcia ze strony państwa przyjmującego w przypadku poważnej sytuacji kryzysowej. Ponadto zarządy hrabstw koordynują również kontakty ze środkami masowego przekazu podczas poważnych sytuacji kryzysowych

Zgodnie z zasadą bliskości, szwedzkie gminy na poziomie lokalnym mają duży stopień autonomii i odgrywają ważną rolę w obronie cywilnej, planowaniu i przygotowaniu na wypadek sytuacji cywilnych, a także zapobieganiu wypadkom i katastrofom poprzez bezpieczeństwo w planowaniu przestrzennym i zapobieganiu wypadkom zgodnie z ustawą o ochronie ludności z 2002 r. W czasie poważnej sytuacji kryzysowej lub wojny zarząd gminy jest najwyższym organem cywilnym w granicach gmin, odpowiedzialnym za wszelkie cywilne dowodzenie i zarządzanie kryzysowe na poziomie lokalnym, planowanie i gotowość. Gminy otrzymują stałe wsparcie i pomoc ze strony zarządu powiatu w zakresie planowania awaryjnego, ćwiczeń i szkoleń.

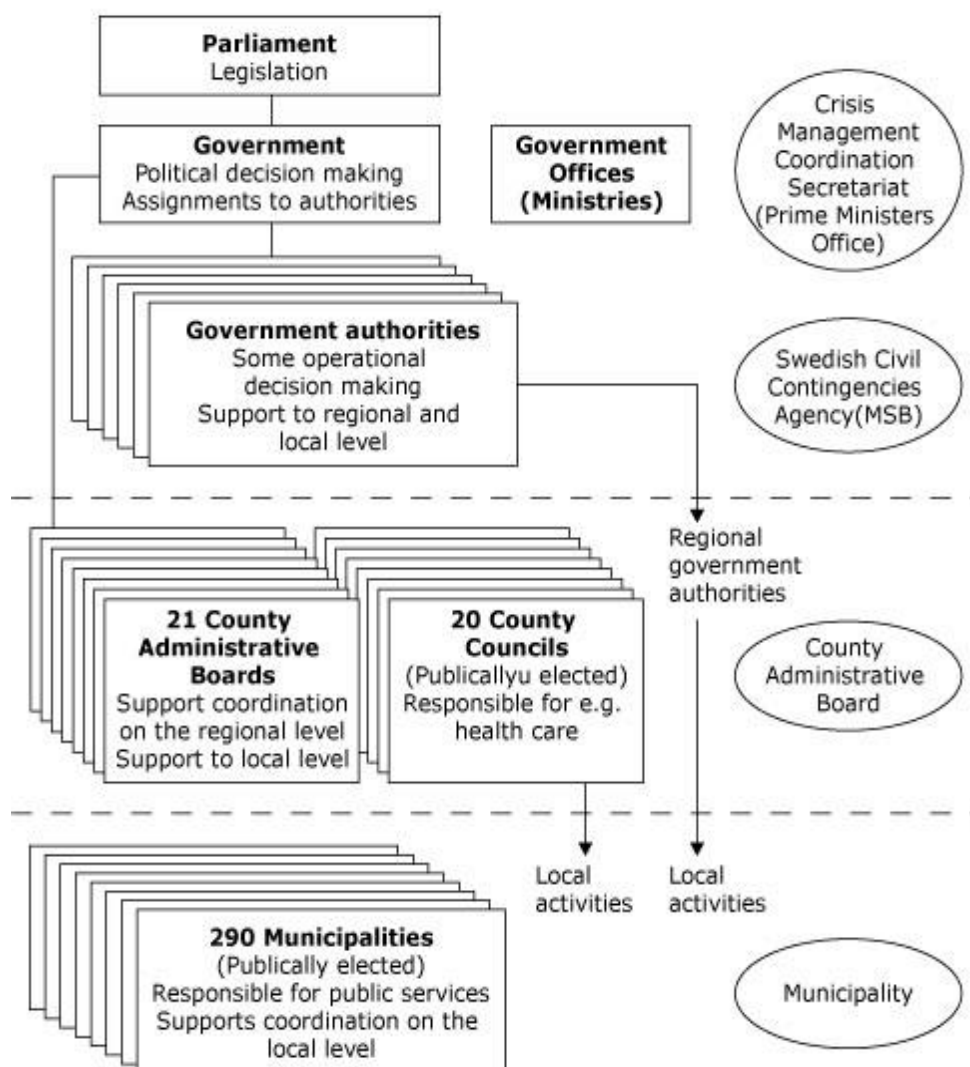
W kwestii obrony cywilnej (OC) zarząd hrabstwa współpracuje z różnymi organami na szczeblu lokalnym, regionalnym i centralnym w celu stworzenia bezpiecznego społeczeństwa. W sferze planowania cywilnego władze hrabstwa dysponują planami awaryjnymi na wypadek sytuacji, które pojawiają się przed, w trakcie i po wystąpieniu sytuacji nadzwyczajnej. W nagłych wypadkach zarząd hrabstwa zapewnia wsparcie i koordynację dla władz, organizacji i kluczowych struktur państwa istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa. Mianowicie chodzi tu przede wszystkim o ścisłą współpracę ze strukturami terenowymi Sił Zbrojnych, tj.: poszczególnych dowództw okręgów wojskowych (aspekt ponadregionalny) czy wręcz poszczególnych pododdziałów Gwardii Krajowej (aspekt

regionalny i lokalny). W przypadku szeroko zakrojonych działań ratowniczych zarząd hrabstwa przejmuje odpowiedzialność za działania miejskich służb ratowniczych w danej gminie⁶.

W przypadku ogłoszenia i wprowadzenia stanu wyjątkowego lub wojny, zarząd hrabstwa prowadzi i koordynuje wszystkie operacje cywilne w hrabstwie i ma za zadanie nawiązanie ścisłej współpracy z organami wojskowymi w ramach organizowania obrony totalnej. Schemat organizacji podsystemu obrony cywilnej, zarządzania kryzysowego i ochrony ludności przedstawia rysunek nr 1.

Rys. 1.

Organizacja podsystemu zarządzania kryzysowego i ochrony ludności w Szwecji.

Źródło: http://ec.europa.eu/echo/files/civil_protection/vademecum/se/2-se-1.html (15.04.2019; 06.08.2019).

⁶ Opracowano na podstawie danych zawartych na stronie Komisji Europejskiej: http://ec.europa.eu/echo/files/civil_protection/vademecum/se/2-se-1.html (15.04.2019).

W kwestii prawnej, problematykę dotyczącą sfery obrony cywilnej, tę sprawę regulują w pierwszej kolejności szwedzkie akty prawne rangi konstytucyjnej (Akt o formie rządu z 1974 r.) określające, iż obowiązkiem każdego obywatela Szwecji jest obrona ojczyzny, natomiast w węższym wymiarze tę kwestię określają ustawy: o ochronie ludności z 2002 r., w której to określono działania mające na celu zapobieganie i ograniczanie obrażeń u ludzi oraz szkód materialnych i środowiskowych w wyniku zdarzeń losowych i sytuacji nadzwyczajnych. W akcie prawnym ustawodawca określił kwestię odpowiedzialności za prowadzenia działań z zakresu zarządzania kryzysowego i ochrony ludności, gdzie ciężar nadzoru i koordynacji spoczywa przede wszystkim na gminach. Władze rządowe są odpowiedzialne za niektóre rodzaje operacji, na przykład w wyniku emisji substancji niebezpiecznych na morzu lub emisji substancji promieniotwórczych. Ustawa ta reguluje przedsięwzięcia, dotyczące zakresu udziału wolontariuszy i organizacji społecznych w procesie zarządzania kryzysowego⁷; w przypadku tylko organizacji społecznych brak konkretnych przepisów prawnych, regulujących to zagadnienie.

Szwedzką problematykę w ujęciu stricte obrony cywilnej określa drugi akt prawny w randze ustawy, o środkach, podejmowanych przez gminy i hrabstwa w zakresie gotowości na nadzwyczajne zdarzenia czasie pokoju i okresów podwyższonej gotowości państwa z 2006 roku, która ma na celu zwiększenie zdolności władz lokalnych do radzenia sobie z powstałymi sytuacjami kryzysowymi, mogącymi ewoluować w kryzys lub wojnę, poprzez ich szeroką autonomię w podejmowaniu kluczowych decyzji przy podejmowaniu działań OC w wymiarze własnego obszaru odpowiedzialności. Dzięki temu gminy i zarządy hrabstw powinny osiągnąć podstawową zdolność do angażowania się w działania obrony cywilnej. Ustawa ta w swej treści reguluje kwestie procesu planowania cywilnego i przygotowanie do obsługi złożonych, nadzwyczajnych zdarzeń, które wymagają skoordynowanego zarządzania pomiędzy różnymi instytucjami społecznymi i publicznymi na poziomie lokalnym i regionalnym⁸. Natomiast poprzez akt wykonawczy do ustawy, czyli rozporządzenie ministra ds. wewnętrznych w sprawie gotowości na wypadek sytuacji

⁷ Ustawa z marca 2002 r., o ochronie ludności, Riksdag, Stockholm 2002 (2002/03:119).

⁸ Ustawa z dn. 01 czerwca 2006 r., o środkach, podejmowanych przez gminy i hrabstwa w zakresie gotowości na nadzwyczajne zdarzenia czasie pokoju i okresów podwyższonej gotowości państwa, Riksdag, Stockholm 2006.

nadzwyczajnej i podwyższonego ostrzeżenia rząd precyzyjnie reguluje wymagania wobec organów rządowych na szczeblu krajowym i regionalnym.

SEKTOR PRYWATNY I POZARZĄDOWY

W przypadku istnienia ram prawnych, odnośnie funkcjonowania przedsiębiorstw z sektora prywatnego to na dzień dzisiejszy brak szczególnych regulacji prawnych w tym zakresie. Jednakże w wypadku dużych gałęzi przemysłu szwedzka ustawa o ochronie ludności może być wykorzystywana jako podstawa legislacyjna do żądania od prywatnych służb ratowniczych podjęcia działań na rzecz bezpieczeństwa.. Jeżeli mowa o udziale sfery społecznej w problematykę obrony cywilnej i zarządzania kryzysowego, zainteresowane podmioty sektora prywatnego angażują się w zarządzanie kryzysowe, gdy zasoby dostępne na szczeblu lokalnym (gminnym) czy regionalnym nie są wystarczające, aby poradzić sobie z kryzysem. Wykaz zasobów dostępnych w poszczególnych jednostkach straży pożarnej, przedsiębiorstwach, organizacjach i władzach szczebla samorządowego w postaci materiałów i wiedzy specjalistycznej oraz informacje o zasobach, które mogą być wykorzystywane podczas poważnych sytuacji kryzysowych oraz operacji reagowania kryzysowego są dostępne poprzez Zintegrowane wsparcie decyzji w zakresie ochrony ludności-RIB

RIB to system, łączący różne bazy danych, które w dostarczają wyczerpujących informacji o tym, jak radzić sobie z sytuacjami awaryjnymi, jak można zaplanować działania prewencyjne oraz o zagrożeniach związanych z sytuacją awaryjną i gdzie znaleźć zasoby do reagowania kryzysowego. Aby ułatwić korzystanie z zasobów dostępnych w sektorze prywatnym, niektóre usługi sektora prywatnego zostały już wcześniej zakupione⁹.

W przypadku organizacji o charakterze pozarządowym istotną rolę w podsystemie obrony cywilnej odgrywa tu Szwedzki Czerwony Krzyż (SRC). Ta organizacja jest zaangażowana w zapewnienie pomocy w nagłych wypadkach i pomocy humanitarnej, zarówno w kraju, jak i za granicą, poprzez sieć wolontariuszy i delegatów. W Szwecji SRC zapewnia usługi ratunkowe poprzez zespoły pierwszej pomocy, mobilne jednostki ratunkowe i grupy wsparcia doradczego zarządzane przez specjalnie przeszkolonych wolontariuszy. SRC stara się popularyzować wśród społeczeństwa wiedzę, nt. zapobiegania

⁹ Opracowano na podstawie danych zawartych na stronie Komisji Europejskiej:
http://ec.europa.eu/echo/files/civil_protection/vademecum/se/2-se-1.html (15.04.2019).

urazom i dbania o rannych i chorych ludzi oraz oferując kursy pierwszej pomocy dla żołnierzy Szwedzkiej Gwardii Krajowej (*Hemvarnet*).

PODSUMOWANIE

Podsumowując, po dokonaniu dogłębnej analizy systemu obronnego państwa szwedzkiego, należy stwierdzić iż szwedzcy decydenci „kładą” duży nacisk na sprawne i pewne funkcjonowanie podsystemu obrony cywilnej w ramach całkowitego systemu obronnego. Ogólnie rzecz biorąc w Szwecji obrona cywilna jest integralnym elementem obrony państwa, którego zasadniczym celem jest zapewnienie ochrony ludności cywilnej, zagrożonej działaniami związanymi z wystąpieniem sytuacji nadzwyczajnej, zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub wojny, a także wspieranie działań podsystemu obrony militarnej w trakcie prowadzenia obrony. System ten angażuje cały aparat administracji publicznej, który aktywnie działa na rzecz poprawy bezpieczeństwa i ściśle współpracuje z siłami zbrojnymi w zakresie planowania cywilnego. W tym podsystemie również istotną rolę odgrywają organizacje społeczne, które z tożsamych przyczyn co przy podsystemie obrony militarnej, zapewniają wsparcie osobowe sił obrony cywilnej pod względem ilościowym oraz jakościowym.

Biorąc pod uwagę wykorzystanie rozwiązań z za Morza Bałtyckiego, w kontekście uwarunkowań polskich dotyczących reformy krajowego systemu obrony cywilnej, który przeszedł poważną erozję organizacyjno–strukturalną i dziś istnieje tylko w przestrzeni teoretycznej, to doświadczenia Sztokholmu winny posłużyć do budowy optymalnego systemu, który wraz z polskimi rozwiązaniami ze sfery zarządzania kryzysowego oraz dalszym ciągu niedostatecznie wykorzystanym potencjałem polskich proobronnych organizacji pozarządowych, będzie w stanie skutecznie reagować na nowe wyzwania dla bezpieczeństwa w zakresie ochrony ludności w czasie wojny.

BIBLIOGRAFIA REFERENCES LIST

PIŚMIENNICTWO LITERATURE

European defence and security – Vademecum,
http://ec.europa.eu/echo/files/civil_protection/vademecum/se/2-se-1.html (15.04.2019; 06.08.2019).

<https://www.msb.se/en/operations/international-operations/strategic-warehouse-for-civilian-missions-for-the-european-union/> (05.08.2019).

Najwyższa Izba Kontroli, *Polska nie ma skutecznego systemu ochrony ludności - wnioski*, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/polska-nie-ma-skutecznego-systemu-ochrony-ludnosci.html> (06.08.2019).

Raubo J., *OCK doczeka się przełomowych zmian? Jest projekt MSWiA*, InfoSecurity24, <https://www.infosecurity24.pl/ock-doczeka-sie-przelomowych-zmian-jest-projekt-mswia> (06.08.2019).

Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, wydanie szóste, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2008.

Szwedzka Agencja ds. Ochrony Ludności (MSB) <https://www.msb.se/en/operations/> (06.08.2019).

ŹRÓDŁA SOURCES

Ustawa z marca 2002 r., o ochronie ludności, Riksdag, Stockholm 2002 (2002/03:119).

Ustawa z dn. 01 czerwca 2006 r., o środkach, podejmowanych przez gminy i hrabstwa w zakresie gotowości na nadzwyczajne zdarzenia czasie pokoju i okresów podwyższonej gotowości państwa, Riksdag, Stockholm 2006.

Copyright (c) 2020 Adam MAREK

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.